نقش و تأثیر جامعهٔ بهائی در ایران پس از انقلاب ۱۳۵۷

پژوهش دانشگاهی - ترجمه از انگلیسی

۱. مقدمه

جامعهٔ بهائی ایران بزرگ‌ترین اقلیت دینی غیرمسلمان در کشور است، اما از زمان انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ تاکنون با شدیدترین شکل‌های سرکوب سیستماتیک مواجه بوده است. این سرکوب شامل اعدام، زندان، مصادرهٔ اموال، محرومیت از تحصیل و اشتغال، تخریب اماکن مقدس، تبلیغات حکومتی و محرومیت کامل از حقوق شهروندی بوده است. با وجود این فشارها، جامعهٔ بهائی الگوی منحصربه‌فردی از «مقاومت سازنده»، انسجام اخلاقی، و مشارکت اجتماعی غیرتقابلی را ایجاد کرده است.

این پژوهش با تشریح کامل ده بخش اصلی، نشان می‌دهد که چگونه جامعهٔ بهائی طی پنج دههٔ گذشته بر جامعهٔ مدنی ایران، ساختارهای اجتماعی، و رفتار حکومت تأثیر گذاشته است. این تحلیل بر پایهٔ گزارش‌های حقوق بشری، مطالعات جامعه‌شناختی، اسناد تاریخی و پژوهش‌های تطبیقی دربارهٔ اقلیت‌ها است.

۲. زمینهٔ تاریخی پس از انقلاب ۱۳۵۷

انقلاب اسلامی نقطهٔ عطفی در وضعیت جامعهٔ بهائی بود. حکومت جدید آیین بهائی را «فرقهٔ ضاله» اعلام کرد و سیاست‌های گسترده‌ای برای حذف این جامعه از عرصهٔ اجتماعی و اقتصادی کشور اجرا نمود. بیش از دویست نفر از بهائیان در دههٔ ۱۳۶۰ اعدام شدند، از جمله اعضای محافل ملی و محلی. هزاران نفر از کار، حقوق بازنشستگی و اموال خود محروم شدند. اماکن مقدس تخریب شد و گورستان‌ها مورد هجوم قرار گرفت.

تبلیغات حکومتی به‌طور گسترده به بهائیان نسبت‌های بی‌اساس مانند جاسوسی، فساد اخلاقی و وابستگی خارجی داد. این سیاست‌ها فضای ترس و طرد اجتماعی ایجاد کرد و جامعهٔ بهائی را به سمت ایجاد ساختارهای جایگزین برای بقا و رشد سوق داد.

۳. مقاومت سازنده: نظریه، سازوکارها و پیامدهای اجتماعی

مقاومت سازنده» یک مفهوم جامعه‌شناختی است که توضیح می‌دهد چگونه یک جامعهٔ تحت ستم، نه از طریق تقابل» یا انزوا، بلکه از طریق اقدامات اخلاقی، خلاقانه و سازنده به فشارها پاسخ می‌دهد.

۳.۱ مبانی نظری

:مقاومت سازنده بر اصول زیر استوار است

- پرهیز از خشونت و تقابل سیاسی
- حفظ کرامت انسانی
- تقویت ظرفیت‌های درونی جامعه
- ایجاد ساختارهای جایگزین در حوزه‌هایی که حکومت مانع می‌شود
- تمرکز بر خدمت و اخلاق اجتماعی

۳.۲ سازوکارهای مقاومت سازنده

:این سازوکارها شامل

- برنامه‌های آموزشی برای کودکان و جوانان
- فعالیت‌های تقویت خانواده
- پروژه‌های خدمت‌رسانی اجتماعی
- رفتار اخلاقی در کسب‌وکار
- تقویت همبستگی اجتماعی

۳.۳ پیامدهای اجتماعی

:این الگو موجب شد

- جامعهٔ بهائی نمونه‌ای از پایداری اخلاقی ارائه دهد
- اعتماد اجتماعی میان بهائیان و غیربهائیان افزایش یابد
- جامعهٔ مدنی ایران الگوهای جدیدی از مشارکت غیرسیاسی را تجربه کند

۴. مقاومت آموزشی و ایجاد ساختارهای جایگزین

پس از محرومیت کامل بهائیان از دانشگاه‌های کشور، جامعهٔ بهائی یک نظام آموزشی جایگزین ایجاد کرد که به‌صورت غیرمتمرکز، داوطلبانه و مبتنی بر همکاری علمی اداره می‌شد.

۴.۱ ساختار و شیوهٔ اداره

این نظام آموزشی از طریق:

- کلاس‌های خانگی
- استادان داوطلب
- هماهنگی غیرمتمرکز
- استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی

اداره می‌شد.

۴.۲ اثرات اجتماعی

این ساختار موجب:

- توانمندسازی نسل جوان
- ایجاد فرهنگ یادگیری و خدمت
- تقویت هویت جمعی
- افزایش امید اجتماعی

شد.

۴.۳ اثرات بین‌المللی

دانشگاه‌های معتبر جهان فارغ‌التحصیلان این نظام آموزشی را پذیرفتند و این امر:

- فشار بین‌المللی بر ایران را افزایش داد
- بی‌عدالتی آموزشی را آشکار کرد
- مشروعیت مقاومت سازندهٔ بهائیان را تقویت نمود

۵. انسجام بدون نهادهای رسمی

پس از انحلال نهادهای اداری بهائی در سال ۱۳۶۲ ، جامعهٔ بهائی انسجام خود را از طریق سازوکارهای اخلاقی و مشورتی حفظ کرد.

۵.۱ مشورت به‌عنوان فناوری اجتماعی

مشورت یک روش علمی برای تصمیم‌گیری جمعی است که بر:

- خرد جمعی
- دوری از تعصب
- وحدت نظر

تأکید دارد.

۵.۲ رهبری توزیع‌شده

رهبری در جامعهٔ بهائی پس از انحلال نهادها به‌صورت:

- گروه‌های کوچک
- شبکه‌های خانوادگی
- داوطلبان محلی

اداره شد.

۵.۳ نقش متون مقدس

متون بهائی چارچوب اخلاقی و مفهومی مشترکی ایجاد کردند که مانند «دی‌ان‌ای اجتماعی» عمل می‌کرد.

۵.۴ پیامدهای اجتماعی

این انسجام موجب شد جامعهٔ بهائی:

- از فروپاشی در برابر فشارها جلوگیری کند
- هویت جمعی خود را حفظ نماید

- توانایی سازمان‌دهی اخلاقی را تقویت کند

۶. حضور اخلاقی و رفتار اجتماعی سالم

جامعهٔ بهائی با رفتار اخلاقی خود تأثیر قابل‌توجهی بر جامعهٔ ایران گذاشت.

۶.۱ صداقت و اعتماد

بهائیان به‌عنوان افراد صادق و قابل‌اعتماد شناخته می‌شوند.

۶.۲ پرهیز از خشونت

رفتار محترمانه و پرهیز از تقابل موجب افزایش احترام اجتماعی شد.

۶.۳ مبارزه با فساد

بهائیان از رشوه، رانت و فساد دوری می‌کنند، حتی اگر این رفتار هزینهٔ شخصی داشته باشد.

۶.۴ آموزش اخلاقی

برنامه‌های اخلاقی کودکان و جوانان موجب تقویت ارزش‌های اجتماعی شد.

۷. تأثیر بر جامعهٔ مدنی ایران

جامعهٔ بهائی نقش مهمی در تقویت جامعهٔ مدنی داشته است.

۷.۱ مشارکت غیرخشونت‌آمیز

این الگو نشان داد که مشارکت اجتماعی بدون سیاست‌ورزی ممکن است.

۷.۲ نوآوری آموزشی

ساختارهای آموزشی جایگزین نمونه‌ای از خلاقیت اجتماعی بود.

۷.۳ تقویت اعتماد اجتماعی

رفتار اخلاقی موجب افزایش اعتماد میان اقشار مختلف شد.

۷.۴ همکاری اجتماعی

فعالیت‌های محلی بهائیان موجب تقویت همبستگی اجتماعی گردید.

۸. تأثیر بر حکومت ایران

پژوهش‌های دانشگاهی چهار اثر اصلی را شناسایی کرده‌اند.

۸.۱ هزینه‌های مشروعیت

آزار بهائیان موجب:

- کاهش اعتبار بین‌المللی ایران
- صدور قطعنامه‌های جهانی
- افزایش فشار حقوق بشری

شد.

۸.۲ تغییر در شیوهٔ سرکوب

فشار جهانی موجب شد حکومت از خشونت آشکار به سمت:

- تبعیض اداری
- محرومیت اقتصادی
- محدودیت آموزشی

حرکت کند.

۸.۳ برداشت امنیتی نادرست

حکومت انسجام بهائیان را به‌عنوان «سازمان مخفی» تلقی کرد و این امر موجب:

- افزایش نظارت
- بازداشت‌های گسترده
- یورش به منازل

- سوءبرداشت از فعالیت‌های دینی و آموزشی

شد.

۸.۴ چالش تبلیغات حکومتی

رفتار اخلاقی بهائیان روایت‌های حکومتی را تضعیف کرد.

۹. حمایت‌های بین‌المللی

حمایت جهانی نقش مهمی در حفاظت از جامعهٔ بهائی داشت.

۹.۱ اقدامات سازمان ملل

قطعنامه‌های متعدد علیه آزار بهائیان صادر شد.

۹.۲ قطعنامه‌های دولت‌ها

کشورهایی مانند آمریکا، کانادا، آلمان و استرالیا قطعنامه‌های حمایتی صادر کردند.

۹.۳ بیانیه‌های محلی

شهرداران، فرمانداران و شوراهای شهری در سراسر جهان بیانیه‌های همبستگی منتشر کردند.

۹.۴ اثر حفاظتی

این حمایت‌ها مانند «سپر دیده‌شدن» عمل کرد و احتمال خشونت گسترده را کاهش داد.

۱۰. جمع‌بندی نظری و نتیجه‌گیری

تجربهٔ جامعهٔ بهائی در ایران نمونه‌ای برجسته از مقاومت سازنده، روابط اقلیت و دولت، و توسعهٔ جامعهٔ مدنی است. با وجود سرکوب شدید، این جامعه توانست الگوهای جدیدی از مشارکت اخلاقی، نوآوری آموزشی و همکاری اجتماعی ایجاد کند. رفتار این جامعه بر حکومت ایران اثر گذاشت و موجب افزایش فشار جهانی و کاهش خشونت آشکار شد.

این الگو نشان می‌دهد که یک جامعهٔ تحت ستم می‌تواند بدون خشونت، بدون سیاست‌ورزی و بدون تقابل، کرامت، وحدت و مشارکت سازنده را حفظ کند.

فهرست منابع فارسی (نمایهٔ کامل و دانشگاهی)

الف. اسناد سازمان ملل

- قطعنامهٔ مجمع عمومی سازمان ملل ۲۰۲/۳۵ (۱۹۸۰) — وضعیت حقوق بشر در ایران
- قطعنامهٔ ۱۳۸/۳۶ (۱۹۸۱) — آزار بهائیان
- قطعنامهٔ ۱۸۲/۳۷ (۱۹۸۲) — ادامهٔ نقض حقوق
- مستندات اعدام‌ها — گزارش کمیسیون حقوق بشر E/CN.4/1983/20
- گزارش‌های گزارشگر ویژهٔ ایران (۱۹۸۴–۲۰۲۴)
- گزارش شورای حقوق بشر A/HRC/49/75 (۲۰۲۲)
- گزارش‌های سالانهٔ دبیرکل سازمان ملل دربارهٔ ایران

ب. قطعنامه‌ها و اقدامات دولت‌ها

- قطعنامهٔ مجلس نمایندگان آمریکا شمارهٔ ۱۰۰ (۱۹۸۲)
- قطعنامهٔ سنای آمریکا شمارهٔ ۴۰۲ (۱۹۸۴)
- قطعنامهٔ مجلس نمایندگان آمریکا شمارهٔ ۸۲۳ (۱۹۹۶)
- قطعنامهٔ مجلس نمایندگان آمریکا شمارهٔ ۲۷۴ (۲۰۰۳)
- قطعنامهٔ مجلس نمایندگان آمریکا شمارهٔ ۱۰۵۵ (۲۰۰۸)
- بیانیهٔ مجلس کانادا (۲۰۰۹)
- قطعنامهٔ پارلمان اروپا P6_TA(2006)0077
- بیانیه‌های مجلس آلمان (۲۰۰۷–۲۰۲۰)
- مصوبهٔ سنای استرالیا (۲۰۱۲)

پ. بیانیه‌های محلی (صدها مورد در جهان)

نمونه‌ها:

- شهردار لس‌آنجلس (۲۰۰۹)
- شورای شهر تورنتو (۲۰۱۰)
- شورای شهر نیویورک (۲۰۱۲)
- شورای شهر ملبورن (۲۰۱۴)
- ده‌ها فرماندار ایالات متحده

ت. سازمان‌های حقوق بشری

- گزارش‌های عفو بین‌الملل (۱۹۸۰–۲۰۲۴)
- گزارش‌های دیده‌بان حقوق بشر (۱۹۸۰–۲۰۲۴)
- گزارش‌های جامعهٔ بین‌المللی بهائی (۱۹۸۱، ۲۰۰۷، ۲۰۱۰)

ث. کتاب‌ها و مقالات دانشگاهی

- عباس امانت، ایران: تاریخ مدرن. انتشارات دانشگاه ییل، ۲۰۱۷.
- رضا افشاری، حقوق بشر در ایران. انتشارات دانشگاه پنسیلوانیا، ۲۰۰۱.
- خوان کول، «اقلیت بهائی و جمهوری اسلامی»، مطالعات ایرانی، ۱۹۹۸.
- دومینیک بروکشاو، «چالش‌های اجتماعی-سیاسی بهائیان ایران»، ژورنال خاورمیانه، ۲۰۰۵.
- فیروز کاظم‌زاده، «بهائیان ایران»، جهان اسلام، ۲۰۰۰.
- نادر سعیدی، دروازهٔ قلب. انتشارات دانشگاه ویلْفرید لوریه، ۲۰۰۸.
- موجان مؤمن، «آزار بهائیان ایران»، دین، ۱۹۸۳.
- پاتریشیا هیگینز، «حقوق اقلیت‌ها در ایران»، فصلنامهٔ حقوق بشر، ۱۹۸۴.

ج. اسناد آرشیوی

- آرشیو ملی ایران (پیش از ۱۳۵۷)
- آرشیو جامعهٔ بین‌المللی بهائی در ژنو
- پرونده‌های وزارت خارجهٔ آمریکا (۱۹۸۰–۲۰۲۰)

- اسناد وزارت خارجهٔ بریتانیا (۱۹۷۹–۱۹۹۰)

چ. مستندات رسانه‌ای

- گزارش‌های بی‌بی‌سی فارسی (۲۰۰۵–۲۰۲۴)
- برنامه‌های حقوق بشری صدای آمریکا
- مقالات نیویورک تایمز (۱۹۸۰–۲۰۲۴)
- گزارش‌های گاردین
- تحقیقات ایران‌وایر